



Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend..

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

HEMELSE PAASPREDIKING

De eerste Paaspreek in het Mattheus-evangelie

Pasen: feest van her Woord

Elk van de vier evangelisten beschrijft het evangelie van Pasen op zijn eigen manier.

Elke evangelist maakt een eigen selectie uit de vele gebeurtenissen die zich op de Paasdag hebben voorgedaan. Op één punt lopen de vier verhalen echter volstrekt parallel.

In geen van hen vinden we een verslag van het feit van de opstanding zelf.

De opstanding vond plaats zonder ooggetuigen.

De Here God vraagt geloof in dit wonder op zijn Wóórd!

En hei is vooral Mattheus die hier in zijn evangelie heel uitdrukkelijk de vinger bijlegt.

Zijn evangelie benadert het feit van de opstanding nog het meest. Een tipje van de sluier wordt in Mat. 28 : 2, 3 opgelicht; er klinkt iet.; door van een werkelijk groots gebeu.cn.

De hémel gaat open boven de graftuin. Hoogstpersoonlijk geeft de Vader Zelf zijn Zoon weer ruim baan. Goddelijke heerlijkheid én goddelijk geweld doen de cloud nu voor altijd wijken.

Elk verzet tegen de nu lévende Christus veegt de hemel voorgoed aan de kant.

Maar al wordt het feit hier benaderd. waargenomen wordt het niet.

Elke ooggetuige wordt geweerd!



HOOFDARTIKEL

Hemelse Paasprediking

G. Hagens jr.

KOPKOLIK LEVEN

Identiteit zoek?

C. Trimp

Driestarren

G.J. van Middelkoop

BUITENLANDSE KERKEN

Aix-impressie

Joost Smit

MUZIEK

Christ lag in Todesbanden

J. Smelik

BOEKBESPREKING

Handboek Geref. Kerken 1992

De beloofde Christus Ambtsdrager en gebed Leer nu Josephus kennen!

U'IT DE KERKEN

PERSCHOUW

W.G. de Vries

De wachters worden onmiddellijk uitgeschakeld.
 En de komst van de vrouwen, die n.b. al onderweg zijn (uitdrukkelijk zet Mattheus dáármee in) wordt niet afgewacht.
 Alle nadruk moet vallen op het Wóórd, de prédiking van Pasen.
 Hiermee worden de vrouwen opgewacht, hiervan moet Gods volk het hehhen.
 Want alleen liet Wóórd doet het feir echt schitteren in z'n volle glorie en betekenis.
 En alleen het Wóórd maakt duidelijk wat de Here God nu niet dit feit beoogt.
 En vooral di? laatste gaat de eerste hemelse Paasprediking nu duidelijk maken!

Troostvol woord

Wat wil de hemel nii met die eerste Paasprediking op Paasmorgen bereiken?
 Mattheus is daar duidelijk over.
 Allereerst beoogt deze prediking te troosten.
 Eerst dat blijkt als de vrouwen worden opgewacht met liet Wóórd.
 Een heel essentieel doel nok: want de vrouwen (en niet alleen zij) Irebben die troost ook nodig.
 En in dit verband is het belangrijk erop te letten wat deze brouwen precies bezig houdt.
 In eerste instantie formuleert Mattheus neutraal: de vrouwen gaan 'het graf bezien' (28 : 1).
 Op dit doel borduurt de engel bij het graf dan door. En uit zijn haarscherpe en heel opvallende formulering blijkt dan wat dat inhooit. Dat deze vrouwen komen, heen en weer geslingerd tussen hoop en vrees. En uiterst exact wordt hun dilemma door de engel verwoord: 'Ik weet, dat u Jezus zoekt, de gekruisigde' (28 : 6).
 Jezus, de gekruisigde...

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TFR BEFK, DRS. R. I. UITEN DRS. C.J. DE RIJTER, PROF. DR. C. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING.

MEDEWERKERS

DRS. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, A.JOP. KISJES, DRS. J. MESSELINK, DRS. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENTEN

f 84,75 per jaar / f 15,25 per ha jaar studenten f 69,25 per jaar (binnenland)
 Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden u ten-
 lreik twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto)

ADVERTENTIES

Prijs f 0,45 per mm Contractantef op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Zij zoeken Jezus; *niet* zijn lichaam, *met* zijn lijk, zij zoeken Hem *Zelf*!

De vrouwen zijn niet zonder hoop; Zijn werk kan toch niet zomaar afgelopen zijn. En meermalen heeft Hij Zelf toch ook van zijn opstanding gesproken (Mat. 16 : 21 bijv.)?

Maar tegelijk weten ze dat ze staan voor een voldongen feit. Hij *is* gekruisigd; ze hebben Hem *zelf* begraven ook. Er is de harde realiteit ook daarvan.

Zo worden deze vrouwen innerlijk verscheurd; nog is er hun geloof en vertrouwen, maar tevens kunnen ze niet om de feiten heen.

Is Hij, wiens werk zover zou strekken, dan toch aan de vijandschap ten onder gegaan?

Was, ondanks alle goede (verlossings-)wil, de tegenstand toch te sterk?

Maar op Paasmorgen wordt deze wanhoop van de vrouwen dan heerlijk beschaamd.

Door het zien van de als doden geworden wachters; maar bovenal dooi-de prediking die nu tot hen komt.

De vijandschap *lijkt* te hebben getriomfeerd, maar het is niet waar. Hun vertrouwen, hoe wankel en ondergraven, is nter tevergeefs.

Want de Here God gaf zijn Zoon, zijn gunstgenoot *niet* prijs (Ps. 16).

Nu de Heiland tot in de dood toe zijn offergang volbracht heeft, heeft de Vader hoogstpersoonlijk de verhoudingen weer rechtgetrokken.

Hij is opgewekt; door Vader rechtens beloond met het Leven heeft Hij nu dood, graf en vijandschap voor altijd achter Zich.

Alle schijn ten spijt is dát de werkelijkheid.

Hij is dood gewéést, maar zie, nu lééft Hij tot in eeuwigheid (Openb. 1 : 18).

En als de Levende, die leven hééft en léven geeft heeft Hij nu alles in handen.

Nu en van nu af aan.

Weest dus niet bevreesd!

Activerend woord

De Here God wacht de vrouwen op met zijn Woord om hen zo met het wonder van de opstanding te troosten.

Maai dit is niet het enige dat Hij beoogt. Met de prediking van Pasen bedoelt Hij zijn volk nu ook te activeren. Want de Christus, die nu is opgestaan, is een verzocning, niet alleen voor hun zonde, maar ook voor die van de gehele wereld (1 Joh. 2 : 2).

Zijn overwinning op Paasmorgen is een overwinning niet maar hier, maar werkelijk van wereldformaat.

'Mir is gegeven álle macht...' (Mat. 28 : 18).

En daarom moet heel de wereld van zijn overwinning nok op de hoogte worden gebracht.

Tot die wereldwijde proclamatie van zijn overwinning zal de Heiland straks ook zelf de opdracht geven (Mat. 28 : 19). Maar het eerste startsein daartoe geeft op Paasmorgen de hemel zelf.

Met de verkondiging van het wonder van de opstanding



Twee voorbeelden van het Paas-evangelie, zoals beschreven in Matheus 28:2-8

Hier: 'De engel opent het graf', schilderij van Benjamin Cuyp (1612-1652).

Op pag. 541: kopergravure (ged.) uit 18e eeuw, graveur onbekend.

worden ook de vrouwen al op pad gestuurd.

De 'verkondigingsestafette' moet bij hen beginnen en via de discipelen dan verder gaan.

Na de troost is nu voor twijfel geen plaats meer; dan wordt het evangelie alleen maar opgehouden.

Dus: 'gaat terstond op weg...'

Tegelijk heeft die hemelse haast nog een ieden. Want op deze zelfde Paasdag gaat ook nog een andere 'verkondigingsestafette' van start (Mat. 28 : 11-15). Maar daarin gaat het dan om een boodschap, die de waarheid en de werkelijkheid van Christus' opstanding juist ontkent, die juist de mislukking van zijn werk wil uitdragen. Een verkondiging, die juist een wig tussen Hem en de wereld drijven wil.

Ook daarom is er direct deze opdracht aan de vrouwen.

Want de Here God wil niet dat de wereld op dit spoor wordt gezet. Hij zoekt in deze opgestane Christus juist te behouden.

En dus activeert Hij op Paasmorgen zijn volk om – met de donr de hemel zelf geautoriseerde boodschap van de opstanding – de strijd met de leugen ook aan te gaan. Niet alleen in de graftruin, ook wereldwijd moeten de haken-klokken luiden.

Door deze opgestane, overwinnende Christus zoekt de Here God ook wereldwijd een einde aan wanhoop en angst! En Zijn eer als Koning.

Daar mag Zijn volk nooit onverschillig en onbewogen onder zijn!

Waar de eer van deze Koning op het spel staat (en dat staat ze vandaag nog steeds, op heel veel fronten). is

het nu sinds Paasmorgen voor altijd ook actie geblazen!

Constituerend woord

De Here God activeert zijn volk op Paasmorgen om de prediking van het troostvolle wonder van de opstanding niet voor zichzelf te houden, maar hier ook de wereld mee in te gaan.

Deze overwinnende Christus moet – dwars tegen een oprukkende leugencampagne in – ook wereldwijd worden gezocht en gevonden.

Alleen, Gods volk mag er niet mee volstaan *anderen* tot deze Christus te roepen.

Gods volk zal dan zelf her voortouw moeten nemen. Het zal daartoe ook *zelf* tot deze Christus moeten gaan, eerst *zelf* heel bewust voor deze Christus moeten kiezen.

Wie het evangelie naar buiten brengt, blijft zelf niet buiten schot.

En uitdrukkelijk legt tie hemelse Paasprediking ook hier de vinger bij.

Vrouwen en discipelen, die krachtens de opdracht van de engel geroepen worden de prediking van de opstanding uit te dragen in heel de wereld, om zo heel de wereld toch nog terug te roepen naar Hem – heel concreet en heel direct worden ook *zijzelf* naar deze Christus toegeroepen.

Dan zullen eerst *zijzelf* deze weg naar Christus moeten gaan, en *zich* door Hem moeten laten vergaderen.

'Zie, Mij gaat u voor naar Galilea; daar zult u Hem zien' (Mat. 28 : 7).

En met deze opdracht geeft de engel niet alleen een nieuw bewijs dat Hij werkelijk is opgestaan (ook voor zijn opstanding had Christus over Galilea als verzamelpunt gesproken, Mat. 26 : 32; de engel spreekt dus betrouwbare woorden). maar hiermee *plaatst* de engel hen ook voor hun taak.

Gods volk zal zich nu ook zelf rondom Hem als de overwinnaar moeten scharen; bij deze koning hoort ook zijn volk, dat uit zijn overwinning leven wil en dat ook toont.

Alleen zo zijn ze dan gekwalificeerd voor hun taak ook naar buiten toe.

Vandaar nu ook deze opdracht.

Eenvoudig is deze opdracht niet.

Je niet op het centrum van Jeruzalem, maar op de uithoek Galilea oriënteren, zal in de ogen van velen belachelijk zijn. Je plaatst jezelf erbuiten. En dat voor een vermeende koning, die nog dood is ook...

Een keus, die in een uitzonderingspositie plaatst een dooi het volk een scheur trekt. Een bewuste keus tegen de gangbare volksopinie in.

En toch moet het: waar de Koning wil zijn, *zoekt* Hij ook zijn volk.

Maar daar heeft Hij dan ook veel te bieden. De keus voor en de gang naar Hem wordt dan niet tevergeefs gemaakt. Er is ook de belofte 'daar zult ge Hem zien' (Mat. 28 : 7). 'Zien' betekent dan 'waarnemen', 'gadeslaan' en *wijst* als zodanig op een ontmoeting, maar het is ook mees.

Want een ontmoeting met de Heiland, waarbij ze Hem

zien, is er ook op de Paasdag zelf in Jeruzalem.

Het 'zien' hier strekt verder. Wie bewust in geloof de gang naar Hem in Galilea maakt zal Hem dan ook in *zijn glorie* zien.

Gedoeld wordt dan wellicht eerst op *Zijn* glorie die Mattheus in het slot beschrijft (Mat. 28 : 16-20).

Maar tegelijk is de strekking breder, de belofte ruimer ook. Men volgen als de grote Herder van de schapen (dat beeld roept Mattheus hier op) betekent altijd mogen leven in Zijn heerlijk licht.

Wie gelooft en Hem volgt, waar Hij ook roept, die wordt van zijn heerlijkheid dan wel 'ooggetuige', zodat hij ook naar buiten toe van Hem spreken *kan*

Wie zich *rond* Hem ook laat vergaderen, kan dan ook, al gaat hij door een dal van diepe duisternis (Pi. 23), door zijn overwinnaarsheerlijkheid toch altijd zeker en veilig verder. Want die zal Hem 'zien' en blijven zien. Altijd is er dan toch de troost van zijn levende nabijheid en overwinning. En die breekt dan steeds weer door.

Nogmaals: feest van het Woord

De hemel verkondigt de heerlijke boodschap van Pasen. Want met die boodschap heeft de Here God zijn eigen doel. Ver troostend, maar ook verplichtend.

Want Christus, de Alfa en de Omega, de Koning van de Koningen en de Heer van de Heren, die ook op Pasen alles geeft, Hij zoekt ook zijn eer als de *grote* overwinnaar. Pasen is feest van een heerlijk woord.

Christus, de nu opgestane Heer, schittert hierin in zijn volle glorie.

Maar niemand kan dan volstaan met enkel kenni te nemen hiervan.

Want Gods Paasprediking is tegelijk ook een kracht, die aan het werk zetten wil.

Onder Christus' glorie blijft toch niemand onbewogen?

G. Hagens jr.

IDENTITEIT ZOEK?

Bezorgde vragen

'Waarom worden alle dingen tegelijk aan de orde gesteld!' – zo horen wij hier en daar bezorgde mensen vragen. Toelatingsbeleid GPV, liturgische vernieuwingen, vrouwenkiesrecht. ND-nieuwe stijl – dat zijn een handvol onderwerpen die zich momenteel aan de aandacht van kerkleden als vanzelf opdringen.

Daar komen meer-omvattende onderwerpen achter vandaan: onze visie op eigen verleden, de koersbepaling in de jaren-60, de idee van de 'doorgaande reformatie' vanaf de vrijmaking. Hier en daar vinden in de pers schermutselingen plaats over onderwerpen van deze aard.

Nu moet niemand van een schermutseling een veldslag en van een incident een burgeroorlog maken.

Tegelijk is waar dat er blijkbaar verkenner op pad zijn en zo nu en dan onderling slaags raken. Niet iedereen voelt zich daar gelukkig bij – te minder omdat genoemde schermutselingen natuurlijk niet ontgaan aan de waarneming van de huitenwacht. Wat is er toch met die vrijgemaakten? Zijn zelfs vrijgemaakten bezig te veranderen?

Laten wij her ditmaal met een modeterm zo omschrijven: in en achter deze verschijnselen komt de vraag naar de identiteit op ons, vrijgemaakte gereformeerden, af. En hebben wij een identificatieplicht?

'Kunt u zich identificeren?' – zo vraagt soms een gezagsdrager aan een landgenoot of allochtoon. In het parlement discussieert men over de vraag of er identificatieplicht moet komen – een verplicht 'identiteitsbewijs' dus.

Omdat identiteitsbewijzen moeilijk verkrijgbaar zijn zonder geboortebewijzen, komt al gauw de herkomst in geding: waar kom jij vandaan? waar wonen je ouders? hoe ben jij hier binnin gekomen? wat doe je hier?

Kort gezegd: wij moeten voor onze kerkelijke identiteit allereerst bij de jaren 1944 tot 1948 zijn.

Het is de bedoeling om daarover in deze rubriek een aantal opmerkingen te maken. Wij doen dat niet in de toonsoort van de treurmars en al evenmin op de melodie van 'Heb je wel gehoord...' of 'Ferme jongens, stoere knapen'.

Wij willen graag wat nuchterder met deze onderwerpen omgaan. Het is onze overtuiging dat het geen bewijs van zwakte is, wanneer een gemeenschap in staat blijkt zich in gemeenschappelijk bernd te bezinnen op eigen gedrag en optreden, gewoontevorming en herkomst. Wie dat niet aandurft, is kennelijk zo onzeker, dat hij op de vlucht is voor zichzelf. Kerkelijk vertaald: dat hij bang is met de normen van de Heer van de kerk geconfronteerd te worden. Dergelijke bezinning kan men ook niet vervangen

door lange verhalen over het eigen beginsel, te bewaren panden en aanverwante zaken. Zulke verhalen kiinnen snel tot schijn-manoeuvres worden of als maskerades dienst doen. Het is een goede zaak om zich in een collectieve zelfbeproeving eigen positie opnieuw in te denken voor het oog van de Heer en Eigenaar van de kerk.

De kontekst

Er bestaat een gulden regel bij de uitleg van een geschreven tekst: let op de kontekst! Dat geldt voor een bijbeltekst evenzeer als voor een tekst in een verdrag, krant of brief.

Tal van predikanten zullen zich uit hun studententijd de bekende omschrijving van T. Hoekstra herinneren: 'Tekst, textus (van texere, weven) is een samenhangend geheel, een gedachtencomplex dat een eenheid vormt, waarvan het ene deel met het andere is samengeweven'. Kiest men, b.v. voor een preek, een tekst als deel van een groter geheel, dan mag geen predikant de kontekst negeren, dat wil zeggen: losscheuren uit het 'complex' rondom de tekst.

Op dezelfde manier kan men spreken over een kontekst waarin gebeurtenissen zich afspelen. Wij mensen kunnen één feit uit het verleden tot voorwerp van bezinning maken, b.v. de oprichting van het GPV in 1948. Maar één feit is onderdeel van een groter geheel, waarmee het is 'samengeweven'.

Er is een nationale, een kerkelijke, een culturele kontekst. Er is een sociologische en psychologische kontekst – en ga zo maar door.

Wie dat vergeet, loopt het risico grote fouten te maken in zijn uitleg en taxatie van feiten uit het verleden.

Wie uitlatingen uit het verleden citeert, kan met officiële citaten van toenmalige woordvoerders binnen een paar minuten een caricatuurtekening te voorschijn roepen. Want alle beweringen-van-toen stonden in het raamwerk van destijds. Laat dat raamwerk weg en de bewering wordt een slag in de lucht. Dergelijk citatenspel is in feite net zo dwaas als het laten opdraven van een paard uit het schaakspel op een ganzenbord. Se krijgt de lachers op je hand, maar je levert geen serieuze bijdrage aan een discussie.

Wanneer wij terugdenken aan de jaren 1944 tot 1948 zullen wij het gebeuren van de vrijmaking van de kerk en de oprichting van het GPV (om ons voorlopig tot deze twee karakteristieke feiten te beperken) pas goed kunnen plaatsen. wanneer wij erin slagen ons de kontekst van die tijd in te denken.

Kortheidshalve beperken wij ons tot zes punten. Op om-

mige daarvan hopen wij in volgende artikelen terug te komen.

Zes aandachtspunten – voor klagers en aanklagers

1. In het conflict binnen de gereformeerde kerken hebben zich jarenlange interne spanningen ontladen. Naar mijn inzicht waren die spanningen het gevolg van moeilijke onderdelen uit onze erfenis, afkomstig uit de tijd van de Nadere Reformatie. Zij kwamen echter goeddeels naar ons toe in de vormen waarin de theologie van A. Kuiper die onderdelen gegoten had, met name terzake van de lees van verbond en doop, wedergeboorte en uitverkiezing.

Wie hiervan meer wil weten, leze het artikel van J. Katrinhuis onder de titel *Vrijmaking: een reformatorisch vervolg*, in dit blad, jrg. 44 (1968-1969), p. 321-325 en van dezelfde auteur liet boek *Een eeuwig verbond*, Haarlem 1984.

2. Een tweede probleemcomplex was gelegen in de praktische schending van het kerkrecht, zoals dat in de geldende kerkorde beschreven stond en sinds de Doleantie van 1886 door A. Kuiper en F.L. Rutgers aan de gereformeerde kerken was onderwezen. Aan die praktische schending lag ten grondslag een in stilte voltrokken afzweiging van het gereformeerde kerkrecht in de jaren-20.

Wie hiervan meer wil weten, leze de artikelen van D. Deddens onder de titel *Het kerkrechtelijk keerpunt*, in dit blad, 66e jrg. (1990-1991), no. 10 tot 13 (dec. 1990).

3. Het conflict kwam tot explosie in de moeilijkste jaren, die het vaderland in deze eeuw heeft gekend: 1943 en 1944. Dat onbegrijpelijke feit typeert niet alleen het fanatisme en de verblindende van de toenmalige beleidsmakers, maar het stempelt ook de inzet van hen die deze paleisrevolutie van meet af aan niet hebben geaccepteerd.

4. Toen het vaderland in mei 1945 van Duitse tirannie werd bevrijd, kwam er op datzelfde moment ruimte om de kerkelijke zaken te herordenen. De kerkelijke en nationale bevrijding riepen gevoelens op, die zich gemakkelijk mengden tot één grote bevrijdingsbeleving: de euforie van 'herrijzend Nederland', waarin wij – door schade en schande wijs geworden – het beter zouden doen dan in de jaren vóór de oorlog.

5. Voor de oorlog waren de gereformeerde kerken en de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) door nauwe (personele en historische) banden aan elkaar gekoppeld – zeker in de beleving van insiders en buitenwacht. Terwijl vanuit socialistische hoek met steun van Barthiaanse predikanten uit de hervormde kerk een politieke doorbraak (= het doorbreken van de oude structuren, de 'zuilen' gezegd) werd geïntroduceerd, waren de gereformeerden erop uit het recht van en de

plicht tot christelijke partijvorming te verdedigen. Maar de vroeger iainelijk vanzelfsprekende verbinding tussen 'gereformeerd' en 'anti-revolutionair' was inmiddels verbroken.

Allereerst vanwege de kerkelijke bejegening die de thans-vrijgemaakte gereformeerden hadden ondervonden. Zij wensten niet door schorers en uitwerpers uit de kerk welkom geheten te worden als medestrijders in de politiek (het 'ethisch conflict').

Daarbij kwamen politiek-inhoudelijke bezwaren tegen voornamelijk kuyperiaanse onderdelen van het beginsel-program van de ARP (het Amersfoorts congres, voorjaar-1948).

Toen in Berkel en Rodenrijs (van de zijde van de syn-gereformeerden) de politieke zaken in uiterst beledigende zin rechtstreeks op kerkelijke activiteiten werden betrokken, werd in 1946 een gereformeerde kiesvereniging opgericht. Deze eerste gereformeerde kiesvereniging kwam, ondanks een verzoek om toelating, buiten het verband van de ARP te staan. Met was het Centraal Comité van de ARP, dat deze isolerings-acties voltrok. Met GPV begon zich aan te dienen.

Wil iemand iets zeggen over de geboorte van het GPV, dan moet hij deze zaken bedenken, alvorens hij grote woorden gaat spreken over 'isolationisme' en 'kerkisme'. Bovendien moet hij antwoord geven op de vraag welk alternatief de gereformeerden in die na-oorlogse jaren ter beschikking stond.

6. Er werd in datzelfde jaar 1948 in Amsterdam een Wereldraad van Kerken opgericht, waarbij Karl Barth de openingsrede uitsprak. Gedurende vele jaren zou deze wereldraad een invloedrijk internationaal kerkelijk en politiek centrum vertegenwoordigen, vooral na de fusie met de Internationale Zendingsraad.

Deelname aan deze op vrijzinnige basis opererende beweging was voor een confessionele kerk als de Gereformeerde Kerken in Nederland bij voorbaat uitgesloten.

Maar dichter bij huis gebeurde ook een en ander op dit gebied. In datzelfde jaar ontving de synode van Amersfoort een brief d.d. 28 mei 1948, waarin de eerste vergadering van de Gereformeerd Oecumenische Synode (GOS) werd aangekondigd. Op 7 augustus 1949 zou deze synode samenkomen, eveneens in Amsterdam. Aan deze oprichting was een eerste (voorlopige en voorbereidende) synode te Grand Rapids voorafgegaan (1946). Deze synode heeft het zich in een ogenblik van grote kerkelijke lichtzinnigheid veroorloofd om zich ten aanzien van 'de kerkelijke moeilijkheden in Nederland' vierkant achter het beleid van de synodaal-gereformeerde kerken te stellen zonder ook maar één moment één vrijgemaakte stem te horen.

Geen wonder dat onze synode in 1948 niet kon ingaan op de uitnodiging.

Maar waar dacht u, niet in dit geval 'sectarisch isolationisme' en 'kerkisme' gesignaleerd worden?

Na deze 'context'-verkenning heeft het zin om ons te concentreren op de eigenlijke 'tekst': de herordening van het kerkelijke leven na 1944.

Net als bij alle kerkreformaties laten zich ook bij de vrijmaking drie elementen onderscheiden; wij noemen dat het *behoudende*, het *vernieuwende* en het *reactieve* element. Daarover zal het de komende weken gaan.

C. Trimp

¹ Zie het artikel van J. van der Jagt in het *Gedenkboek GPV*, Amersfoort 1988, p. 53, 54.

* * Student en kerk

Het boekje van T.M. Klapwijk gaat over student, kerk en universiteit. Vorige week namen we zijn gedachten over kerk en universiteit onder de loep. Vandaag meer over de student.

In de ogen van Klapwijk is de student een bijzonder persoon. Hij verkeert aan de universiteit in een atmosfeer van intellectueel zoeken. Hij ontwikkelt zich tot iemand die zelfstandig en gelovig positie kiest. Dat brengt met zich mee dat hij kritisch gaat heroverwegen wat hij vroeger heeft meegekregen. Vertrouwde meningen worden aan een toetsingsproces onderworpen. In dit proces bepaalt hij ook zijn eigen positie in de kerk. Naarmate de kerk eigen bestaan en eigen opvattingen als vanzelfsprekend beleeft, wordt een student gedwongen een grotere afstand tot de kerk in te nemen. Hij moet immers afstand nemen van de vanzelfsprekendheid. 'Het is dan ook heel goed mogelijk, dat spanningen tussen student en kerk onthullen, dat de kerk niet meer bewust de redenen van eigen bestaan beleeft.'

De gereformeerde student kan veel hebben aan een gereformeerde studentenvereniging. Die vormt in de eerste plaats een milieu, waarin de persoonlijke ontwikkeling vanuit een gemeenschappelijk religieus uitgangspunt tot stand komt. Vervolgens draagt zij sterk bij in de vorming tot gelovig wetenschapbeoefenaar. Helaas blijft de praktijk vaak achter bij het ideaal. Klapwijk constateert erosie, vervlakking en banalisering. Daarnaast staat het positieve punt, dat de aandacht groeit voor het *uitdragen* van de *boodschap* van het evangelie. Niet dat studenten dat als hun eerste verantwoordelijkheid moeten zien, maar zij worden met de noodzaak daarvan wel geconfronteerd. En de kerken zijn op dit punt zichtbaar onvruchtbaar. De evangelische beweging heeft grote aantrekkingskracht. Maar de groei van de vrijgemaakte kerken is slechts te danken aan het geboorteoverschot. 'Terwijl er kennelijk wel grote belangstelling voor het evangelie is, slaagt een ogenschijnlijk solide en bijbelgetrouwe kerk er niet in aan sluiting op die nieuwe ontwikkeling te krijgen.' 'De vrijgemaakte-gereformeerde kerken zijn er in geslaagd, een grote innerlijke cohesie op te bouwen, zonder gelijktijdig een wervende en een de ander-zoekende openheid te smeden. Dit wordt door diverse studenten scherp gezien en heeft hen ertoe gebracht de getuigende taak van de kerk te benadrukken.'

Daarnaast ontdekken de studenten, dat *niet-gereformeerde* christenen soms een echt, authentiek geloof bezitten, dat minder ingekaderd maar soms heel aantrekkelijk is. 'Buiten is er niet alleen afval en verwatering, maar ook geloofsblijheid, werfkracht, levendigheid in de kerkdiensten,

inschakeling van talenten in de religieuze beleving, ruimte voor persoonlijk gebed en een zuivere levensstijl.' In vergelijking daarmee valt de eigen kerk dan tegen. En ook al is de kritiek niet volledig rechtvaardig: 'het kan geen kwaad, dat er een groep is, die de kerk deze spiegel voorhoudt. Het is *de* groep waar de toekomst van de kerk van afhangt'.

Het contact met studerenden leidt steeds opnieuw tot de vraag of we als christen onze roeping wel juist verstaan. 'Gemakkelijk kunnen we in een levens- en een kerkritme terecht zijn gekomen, waaruit de permanente worsteling tot levenszuivering weggezakt is achter een *comfortabel burgerleven*.' 'In de gemeente moet meer geworsteld worden met de moeite van het christen-zijn in de wereld. De kerkeraad heeft een taak in het zorgen, dat de gemeente hierover weer met elkaar aan de praat raakt.'

* * Gelovige eigenzinnigheid

De universiteit zoekt naar vernieuwing, de kerk conserveert. 'De gemeenschap van de kerk zal, als wijdverbreide menselijke zwakheid, altijd de neiging hebben bevestigd te willen worden in de bestaande opinies.' Maar conformatie aan het bestaande leidt altijd tot culturele stagnatie. Vandaar spanning tussen kerk en universiteit, tussen kerk en student. De student moet een geestelijke zelfstandigheid opbouwen en een gelovige eigenzinnigheid ontwikkelen. In dat proces zoekt hij naar het wezenlijke, de kern van het geloof. Om die kern heen heeft zich een *korst* van traditionele opvattingen en gewoonten vastgekoekt. De student 'probeert de traditionele korst te scheiden van het authentieke geloof. Hij zoekt naar vormen van geloofsbeleving, die deze authenticiteit beter tot zijn recht laten komen. Hij zoekt ook naar de betekenis van het geloof voor zijn deelname aan de cultuur. In dit alles probeert hij zich te ontworstelen aan de homogeniteit aan opvattingen en gedragingen die kenmerkend zijn voor de kerken waarin hij is opgegroeid, opdat het geijkte ritme plaats kan maken voor een oprechte keuze.'

'In zijn zoektocht naar de kern van het christelijk geloof worden mede-gelovigen voortdurend gedrongen verantwoording af te leggen van eigen vorm van geloofsbeleving. Dan wordt ook scherp ontrafeld, dat een groot gedeelte van die geloofsbeleving *vormendienst* is. Worden ook traagheid, conservatisme en kleinmenselijkheid hartgrondig gehegeld.'

Toch gaat het er daarin om, een eigen gelovige positie-keuze te maken. Vaak zal dat een andere keuze zijn dan omgeving of traditie verlangen. Het kan ook komen tot een verkeer over de grens: ook de *kerkkeuze* wordt in dit spanningsveld heroverwogen, 'en het is begrijpelijk, dat de bereidheid onder studerenden om het kerkklimaat-schap te beëindigen of te wijzigen vrij groot is'.

Ze hebben onvrede met de geloofsbeleving in de kerken. Ze missen culturele en intellectuele uitdagingen. Ze nemen afstand van een homogeen gedragspatroon: ze willen wel eens algemene week- en dagbladen lezen, waarin je de polsslag van de tijd kunt voelen. Ze houden praktische verkenningstochten op het gebied van film, literatuur, muziek en toneel, alcoholgebruik en seksuele gewoonten.

Nu zij in dit verkennende bestaan terecht zijn gekomen, blijkt de keuze die zij bij hun *belijdenis* deden voor God, vaak onvoldoende dreggang te hebben gehad. Zij hebben die immers meestal gemaakt als onderdeel van het geijkte levensritme van kerk en school toen de wereld nog niet

was opengegaan. Nu komt daar spanning tussen aan de ene kant verbondenheid in het geloof met medegelovigen en aan de andere kant vervreemding en verwijdering van het traditionele gereformeerde leven. Afstand ook van allerlei dingen die in de gereformeerde kring wel gezegd en geschreven worden, maar die bij nadere analyse geen stand kunnen houden.

Voor het *pastoraat* aan studerenden is de belangrijkste vraag: hoe straalt de kerk uit wat een echt christelijk geloof betekent? Klapwijk is op dat punt niet erg gerust. Toch is het heel belangrijk, dat de kerken zich hierop goed bezinnen. Bijvoorbeeld bij het beroepen van een predikant voor een gemeente waarin zich veel studerenden bevinden. Zij plaatsen zich in de relatie tot de kerk immers op de zijlijn, maar hebben positieve hulp nodig in hun worsteling om als vrije, mondige christen gelovig positie te kiezen in steeds wisselende omstandigheden.

**** Afstandelijkheid**

De fundamentele bezwaren die ik vorige week opperde tegen de beschouwingen van Klapwijk gelden grotendeels ook voor zijn ideeën over student en kerk. Bij zijn spreken over continuïteit en vernieuwing werd het laatste sterk aangezet ten koste van het eerste. Hetzelfde geldt voor zijn opmerkingen over verbondenheid en vervreemding, gemeente en studerend individu. De gemaakte tegenstellingen zijn naar mijn oordeel vals. De individuele gelovige, studerend of niet, jong of ouder, mag en moet een eigenheid en frisheid in zijn geloven hebben. En die variëteit doet zich natuurlijk ook feitelijk voor, ook in de zogenaamd homogene Gereformeerde Kerken. Om die eigenheid te ontdekken, hoef je niet naar een studentenvereniging te gaan.

Eigenheid, frisheid, variëteit? Graag! Maar de daarbij bepleite afstandelijkheid als blijft niet. *Busken Huet* schreef eens over de mensen van het Reveil, dat hun horizon niet verder reikte dan het dak van een Gereformeerde Kerk, terwijl het bijbels perspectief wijder en hoger is dan de verste hemelen. Een ongelukkig en laetdunkend oordeel, en ook feitelijk onjuist. Het zou goed zijn ons van zulk spreken ver te houden.

De individuele gelovige mag zich immers met al zijn eigenheid laten inschakelen in de *dienst van het Koninkrijk van God*. Een dienst die hij gezamenlijk met anderen verrichten mag. Anderen die studeren, en anderen die een andere roeping hebben. Je mag jezelf ontplooien, maar niet als doel op zich. Eigen studie en ontwikkeling in een wijder kader, waar boven-persoonlijke belangen om inzet en dienstbaarheid vragen. Zo'n inzet maakt trouwens ook je persoonlijk functioneren rijker.

In het blad van de Calvinistische Studentenbeweging *Sola Fide* schreef A.M. Hamoen in 1954: 'Uitgestuurd door het gereformeerde volk, om te worden het studerend en gestudeerd hebbend deel van dit volk, zullen zij hun gaven hebben te besteden ten nutte van de naaste'. Wij zouden het vandaag niet helemaal zo zeggen, maar de gedachte blijft juist. Mee daarom kozen de gereformeerde studentenverenigingen voor een verbondenheid met de Gereformeerde Kerken.

Een verbondenheid die niet alleen formeel, maar ook materieel en inhoudelijk was. Een verbondenheid die kritiek en vragen niet de pas hoeft af te snijden. Grondig doorpraten en doordenken is inderdaad noodzakelijk voor de vorming en verdieping van eigen zelfstandig oordeel (ook voor hbo-ers trouwens en voor werkende jongeren – en

ouderen). Maar dat dan toch in het kader van een ten diepste hartelijke verbondenheid. Daar hoort niet bij dat je je op de zijlijn plaatst. Dat je het gaat hebben over kern en korst, of de geloofsbeleving van anderen scherp gaat ont-rafelen, en tot een hartgrondig hekelen komt van wat jij als gebreken signaleert. Van die hartelijke verbondenheid blijft nog minder over als je niet op de zijlijn blijft staan, maar van tijd tot tijd uitstapjes maakt naar andere kerken. Of zelfs 'het kerkklimaatschap beëindigt of wrijgt' (en dat begrijpelijk vindt). Dat alles is toch een principieel onjuiste afstandelijkheid, schadelijk voor de gemeenschap en schadelijk voor de studerende zelf.

Bezwaren heb ik ook tegen het *elitairisme* in het verhaal van Klapwijk. Het begrip elite kan op een bepaalde manier wel positief gebruikt worden. Maar wanneer er tegenstellingen worden gemaakt met een comfortabel burgerleven bij anderen in de kerk; wanneer je meent intellectueel en cultureel tekort te komen en naast de geijkte lectuur vooral ook eens wat anders moet lezen, wordt het wat minder prettig. Dat wordt gauw een jezelf onderscheiden, dat niet veel ruimte meer laat voor een positieve olvervulling in de gemeenschap.

Wie mag studeren, heeft daarvoor bepaalde specifieke gaven gekregen. Gaven die je nu en straks betekenis kunt laten hebben voor de vervulling van taken in de gemeenschap. Misschien om leiding te geven op het ene of andere terrein. Je kunt zo in de samenleving op belangrijke posten dienstbaar zijn. Uiteindelijk geldt voor zo'n *functionele elite* hetzelfde als voor ieder ander: ieder mag met de talenten die hem het meest karakteriseren het geheel in enig opzicht verrijken, zoals Idenburg zei. Wie een breder en verder-reikend perspectief heeft, kan dat ten nutte maken van anderen. Maar juist doordat hij zo'n breder perspectief heeft, ziet hij zijn eigen persoon ook als een klein onderdeel van het geheel. Deze benadering van het begrip elite lijkt mij dan ook vruchtbaarder.

**** Niet blij**

Ook in het boekje van Klapwijk staan dus dingen die wel gezegd en geschreven worden, maar die bij nadere analyse geen stand kunnen houden. Dat geldt ook van de opmerkingen over de *onvruchtbaarheid* van de kerken. Onderzoek naar de groei van de evangelische beweging wees uit, dat vooral teleurgestelde kerkleden daar hun heil zochten en niet zozeer bekeerlingen uit de wereld. Of er 'kennelijk' wel grote belangstelling voor het evangelie is, is nog maar de vraag. Niet alleen studenten evangeliseren; er zijn nogal wat evangelisatie-activiteiten in de kerken. Ondanks dat groeit de kerk niet. Dus doen we het niet goed, zegt men wel. Weten we dat wel zeker? Heeft de HERE beloofd, dat de kerk altijd zal blijven groeien?

Zouden we echt kunnen volhouden, dat de studerenden de groep vormen waar de toekomst van de kerk van afhangt? En waarom zal de gemeenschap van de kerk altijd de neiging hebben in bestaande meningen bevestigd te willen worden? Wanneer jonge mensen geloofsblijdenis doen, heeft dat, naar de visie van Klapwijk, vaak onvoldoende diepgang. Is dat oordeel niet erg generaliserend, ver-gaand en onverdedigbaar?

Met de publicatie van Klapwijk ben ik om allerlei redenen niet blij. Van harte hoop ik, dat we met open ogen voor zowel de sterke als de zwakke punten in ons leven als Gereformeerde Kerken in deze jaren, samen mogen komen tot een meer adequate visie op de zaken in geding.

G.J. van Middelkoop

AIX-IMPRESSIE

Congres

Het is rumoerig op de Faculteit. De onlangs nog uitgestorven gangen zijn rijk gevuld. Protestantse stemmen weerkaatsen langs de wanden. Blij elkaar weer te zien (of te horen).

Het is het moment van de jaarlijkse 'Carrefour' (letterlijk: kruispunt). 14-16 februari. Drie dagen lang een ontmoeting van Franstalige protestanten rondom meerdere lezingen. Protestant die met name uit de EREI komen. Maar ook de ERF en enkele zogenaamde vrije kerken zijn vertegenwoordigd. Onder de deelnemers zijn veel predikanten.

Een deel van de ingeschrevenen logeert op de Fac. zelf. Handig, nu de studenten op stage zijn.

Het thema van het congres is 'Intégrismes et Tolérance'.

Enkele indrukken van het congres vindt u in dit artikel.

Onaangenaam zijn

'Wanneer moeren we onaangenaam zijn?' Onder deze pakkende titel weet prof. Wells zijn gehoor te 'boeien'.

De Bijbel roept de gelovigen op tot geduld. Hij draagt hen op het kwade met het goede te vergelden. Onze opdracht is onze vijanden lief te hebben. Denk aan God die zijn zón laat schijnen over alle mensen, goeden en slechten.

Sommi moeten we 'onaangenaam' zijn. Als namelijk het gezag en de uniciteit van de Schrift worden aangetast. En als de geloofswaarheden worden bedreigd door dwaalleer.

Zijn deze twee rtdpunten te verenigen? Ja, onze kritiek richt zich niet op de persoon, maar op zijn boodschap.

Ontbijt I

Zaterdagmorgen zit ik om acht uur aan het ontbijt. Dit wordt geserveerd in de keuken. Een goede gelegenheid om wat nader kennis te maken met de aanwezige Fransen. Of Nederlanden... 'Ik ben Dick Brien', zegt mijn buurman tegen me. Dat is waar ook: ik had al gedacht hem misschien op het congres te zullen ontmoeten. Ds. Brien komt uit Nederland (chr. geref. predikant) en hoopt de EREI te gaan dienen. Daartoe is hij nu mei een stage bezig in St. Hippolyte-du-Fort. Hei was aangenaam kennis met hem te maken.

Enkele van de aanwezigen die ik ontmoette dachten dat ik die Nederlandse predikant in de EREI was. 'Nee, dat is iemand anders', reageerde ik dan. 'Oh, dan zijn er dus twee', 'concludeerde' iemand opgetogen.

God van de Komn en God van de Bijbel

'Is de God van de Islam dezelfde als de God van de Bijbel?'

Er zijn nogal wat mensen die dat beweren. Jammer dat ze prof. Berthoud's lezing niet hebben gehoord. Daaruit bleek namelijk duidelijk dat het antwoord op bovenstaande vraag ontkennend moet zijn.

Moslims en christenen zijn geen broeders in het geloof. Ook niet inzake het monotheïsme. Voor de Koran is God een. Van triniteit is geen sprake. In wezen is God dan onk alleen. Om te kunnen communiceren en liefhebben heeft Hij een schepping nodig.

De openbaring is eeuwig en onveranderlijk volgens de Koran. De bijbelse openbaring presenteert zich echter als openbaringsgeschiedenis.

Zonde is voor de islamieten een fout. Meer niet. De vleeswording en opstanding van Jezus Christus zijn voor hen dan ook overbodig. Heil en hoop zoals christenen die zien kennen ze niet.

In de bespreking wijst Berthoud erop dat we in de Islam niet kunnen spreken van een incomplete kennis over dezelfde God al\ de God voor de christenen. ook al zijn er punten van overeenkomst.

Ontbijt 2

De zondagmorgen begint vroeg. Om acht uur zit ik weer aan het ontbijt. Mijn Franse buurman vraagt in puik Nederlands of ik goed heb geslapen. Ik s t verstoeld. M'n buurman blijkt in het tweede jaar van de maîtrise te zitten. Met behulp van een cursus heeft hij het Nederlands geleerd. Tijdens enkele bezoeken aan Nederland heeft hij het geheel kunnen perfectioneren. Knap werk!

Preek

We hebben niet zoveel tijd om te praten, want de eredienst wacht. Deze begint om half negen en vindt plaats in de 'congreszaal' (is collegezaal). H. Kallemeyn (docent 'praktische theologie') preekt over de tempelreiniging door Jezus en de vervolgens 'Hosanna'-roepende kinderen. Hij wijst op het verschil tussen de intolerante houding van de overpriesters en de schriftgeleerden en de tolerante houding van Jezus ten opzichte van de kinderen. Jezus kan van hen wel een tikkeltje wanorde verdragen als het is tot Gods eer (Matt. 21,12-17).

Contrast

Na de eredienst volgt de laatste spreker. Hij is net aangekomen. Wat een contrast! 'Voor alle duidelijkheid', zegt hij, 'u weet, ik heb geen enkel geloof en ik ben een pro-

fessioneel agnosticus'. De antropoloog Bruno Etienne is een groot Islam-kenner en heeft meerdere hekwerken over de Islam op zijn naam staan.

Onverbloemd, pakkend, in zijn geheel eigen stijl, geeft hij zijn overtuiging ten beste. Etienne weigert van een islamitisch 'intégrisme' te spreken. Het 'intégrisme' betreft een debat *binnen* de Rooins-Katholieke Kerk.

Hoe help je jonge moslim-immigranten? Niet door ze bij elkaar in een wijk te stoppen zonder verder naar hen om te zien. Maas door es een imam heen te sturen, die hen weer op het spoor van hun geloof kan zetten.

Nog enkele andere uitspraken van Etienne:

- Het is 'scandaleux' te spreken **van** een wraak van God.
- Als Christus is wie Hij is volgens jullie, dan is er **geen** dialoog mogelijk tussen Christendom, Islam en Jodendom.

Naar aanleiding van deze uitspraken ontstaat een waar apologetisch debat waarin P. Courthial en Chr. Rouvière het tegen de spreker opnemen. Ze laten duidelijk de evangelieboodschap horen die tot alle mensen is gericht (en dus ook tot Etienne).

Besluit

P. Wells besluit het congres. Hij trekt enkele conclusies. We zijn allen, ook al ontkennen we dat, in zekere zin racisten... Wat oiii. christenen. onderscheidt van de niet-christenen is ons christelijk geloof. Maar dat geloof plaatst ons niet boven de anderen. Wat onszelf betreft zijn **we** geen haar heter... Niet intolerantie moet ons leven beheersen, maar een hartelijk medelijden met de anderen... Wij bezitten de waarheid niet, maar we behoren toe aan de waarheid.

Joost Smit

In het aprilnummer van Kerk:



- Portret van Martin
- 'van boeken bezeten' - Ros
- De 'stille revolutie' binnen de Gereformeerde Kerken

- Kerk-zijn in de Nederlandse diaspora
- 'Geen pret-net maar een net net'

kerk
Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts £ 7,50)
03420-10790

BOEKBESPREKING

HANDBOEK Geref. KERKEN 1992

Alweer enige tijd geleden verscheen het Handboek 1992 ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Hierin wordt informatie gegeven over plaatselijke en buitenlandse kerken, predikanten, generale deputaten, scholen, verenigingen e.d., met bijbehorende adressen. Achterin wordt een statistisch overzicht gegeven van het afgelopen jaar. Ds. G.E. Geerds staat in een In Memoriam stil bij het overlijden van ds. J. Meilof. Daarnaast is weer een uitgebreid jaaroverzicht opgenomen van de hand van Handboekredacteur dr. W.G. de Vries.

Opvallend zijn de sarnensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken. In de plaatsen Deventer, Goes en Nee-de is men hei afgelopen jaar gekomen tot wederzijdse herkenning en erkenning. Tegelijk blijken op landelijk niveau de sarnensprekingen te stagneren. Het grote probleem is momenteel dat de Christelijke Gereformeerde Kerken **zelf** niet één zijn. Duidelijk bewijs hiervan zijn de gesloten kansels waardoor in feite censuur geoefend wordt over predikanten van een andere stroming binnen dezelfde kerkgemeenschap. Dezelfde onduidelijkheid was er al langer ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Ook hier geldt dat het afgelopen jaar op plaatselijk niveau **samengesproken** werd (Amersfoort-West, Maarssen-Breukelen). Maar op **landelijk** niveau is dat hier zelfs helemaal niet het geval.

Binnen de Gereformeerde Kerken is een drukke discussie gaande over her al dan niet openstellen van de gereformeerde organisaties. De vereniging Reformanda, die afgelopen jaar werd opgericht, ziet in deze en andere zaken een koerswijziging van de Gereformeerde Kerken in negatieve richting. Daartegenover wil deze vereniging het gereformeerde leven ontwikkelen en verdedigen.

De Gereformeerde Kerken geven wat ledental betreft een stabiel beeld te zien. Bij de Gereformeerde Kerken voegden zich 367 leden, terwijl 652 leden zich onttrokken - een verlies van 285 leden. Het verlies van 10.000 leden in de synodaal Gereformeerde Kerken steekt hier schril hij af. Dankbaar merkt De Vries op dat binnen laatstgenoemde kerkgemeenschap de afgelopen tijd een duidelijke tegenactie op gang is gekomen **van** verontrusten. De ontwikkelingen in deze kerken gaan steeds meer parallel lopen met die in de Nederlands Hervormde Kerk. Typerend voorbeeld is dat heide kerkgenootschappen de opdracht tot zending onder de joden vervangen hebben door die van de dialoog. Jezus is voor hen niet langer de enige Naam tot redding van jood, heiden en christen.

Deze verontrustende ontwikkelingen gaan gepaard met een toenemende onkerkelijkheid in ons land (momenteel 36%). De uitstraling van de christelijke traditie op de samenleving zal daardoor steeds minder worden. Dr. De Vries concludeert daarom aan het eind van zijn overzicht dat het er voor ons des te meer om zal moeten gaan, 'kerk van Christus te blijven en met de goede boodschap naar buiten te treden als het zout der aarde, ook in het jaar van onze Heer 1992.'

Jan Mcijer

N.a.v.: Handboek 1992 ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Redactie: ds. W.G. de Vries. Uitgave: Oosterbaan & Le Cointre B.V., Goes. Prijs f 16,95.

CHRIST LAG IN TODESBANDEN

– Een paaslied van Maarten Luther –

'Alle liederen zingt men op den duur kapot, maar 'Christ ist erstanden' moet elk jaar gezongen worden.' Dat zijn zo ongeveer de woorden van Maarten Luther in één van zijn Tischreden.

Het lied waar de reformator het over heeft, is een oud geestelijk volkslied (een zogenaamde Leis vanwege het refrein 'Kyrie eleis') uit de 12e eeuw. Normaliter mocht het gewone volk in de roomse eredienst niet zingen, maar op paasmorgen werd sinds de 15e eeuw een hoge uitzondering gemaakt voor dit lied. Het volgde direct op het gezang 'Victimae Paschali laudes' (Laat ons het Paaslam loven). Het is dan ook niet verwonderlijk dat de leis en het Latijnse gezang melodieën bezitten die veel van elkaar weg hebben. En wanneer we ons realiseren dat de melodie van 'Victimae Paschali laudes' hoogstwaarschijnlijk ten grondslag heeft gelegen aan de melodie van Psalm 80 uit ons kerkboek, dan zijn we in één klap weer op bekend terrein.

Inderdaad, ook hymnologisch gezien is de wereld niet zo groot.

'Ge bessert'

Het lied 'Christ ist erstanden' stond bij Luther hoog genoteerd, zo blijkt uit de hierboven geciteerde uitspraak. Het is ook op te maken uit het gegeven dat de 'Wittenbergse nachtegaal' het lied – zowel de tekst als de melodie – hoogstpersoonlijk bewerkt en uitgebreid heeft. Dat gezang is bekend geworden onder de titel 'Christ lag in Todesbanden'.

Luther zelf schreef boven het lied 'Der Lobsanck Christ ist erstanden/ Gebessert'. Dat 'gebessert' duidt hier op de bewerking en uithreiding, waarbij de reformator eveneens het 'Victimae Paschali laudes' gebruikte.

Het lied 'Christ ist erstanden' bestaat uit drie strofen van vier regels. Luther heeft het aantal regels per strofe uitgebreid van vier naar zeven. Elke regel kent zeven lettergrepen, met uitzondering van de laatste regel die acht syllaben kent. Het lied van Luther heeft de bekende BAR-vorm, die we ook kennen van veel andere liederen als: 'Een vaste Burcht' en 'Dankt, dankt nu allen God'.

'Gebessert' betekent eveneens dat we de tekstinhoud van het eerste couplet van 'Christ ist erstanden' geparafraseerd terug vinden in het eerste vers van Luthers paaslied. Ten slotte betekent 'gebessert' dat Luther het gezang uitbreidde met zes nieuwe coupletten. De Duitse tekst met

daarnaast een vertaling, treft u op een aparte pagina bij dit artikel aan.

Luthers

Het lied is Luther ten voeten uit. Alleen al te herkennen aan dat heerlijke rauwe taalgebruik en de dito beeldspraak, waar we vandaag de dag soms voor terug zouden schrikken. 'Het Paaslam in warme liefde aan het kruishout *gebraden* (vers 5)' – zo'n regel komt tegenwoordig door geen enkel 'deputaatschap gezangen' heen.

Verder zijn er die rauwologische uitdrukkingen als 'loben – dankbaar sein' (vers 1). 'Herzensfreud – Wonne' (vers 6), waar Luther in zijn liederen en geschriften veelvuldig gebruik van maakt.

Luther in optima forma – dat geldt ook voor de inhoud van het lied. Bij de reformator staat voorop dat 'Christus unser lob und gesang sey' en dat wij 'nichts wissen sollen zu singen noch zu sagen, denn Jesus Christum unsem Heyland' (Brief uit 1523 aan Spalatinus).

Dat was ook het uitgangspunt bij het schrijven van 'Christ lag in Todesbanden'. Een lied waar de reformatorische vonken van af spatten. En dan te bedenken dat het lied al vrij vroeg in de Reformatie is ontstaan. Het verscheen voor het eerst in de bundel *Enchiridion oder eyn Handbüchlein* dat in 1524 te Erfurt uitgegeven werd. We leven dus drie jaar na de Rijksdag te Worms en een jaar nadat Luther zijn eerste lied had geproduceerd naar aanleiding van de martelaarsdood van de monniken Jan van den Essen en Hendrik Vos in Brussel.

Hei is voor ons nauwelijks meer voor te stellen hoe 'revolutionair' dit lied in de tijd van zijn ontstaan geweest moet zijn. Dit 'ketterse' gezang moet als een vloek geklonken hebben in de oren van de roomse geestelijkheid. Hier is de Reformatie aan het woord: alleen de schrift, alleen uit genade, alleen door geloof.

Wie hoort in het lied niet het 'sola scriptura' in regels als 'de Schrift heeft verkondigd' (vers 4), of het 'sola gratia' in bijvoorbeeld vers 6 (de *genadeglans* van Christus verlicht ons hart), of het 'sola fide' in couplet 7 (het geloof wil alleen van het Paasbrood leven)?

Sola scriptura

Trouwens, het 'sola scriptura' komt nog op een andere wijze tot uiting in dit lied. Wie de tekst doorneemt, zal merken dat Luther bijzonder veel Schriftplaatsen ge-

CHRIST LAG IN TODESBANDEN

1. Christ lag in Todesbanden
für unsre Siind gegeben,
Der ist wieder erstanden
und hat uni bracht das Lehen.
Des wir sollen fröhlich sein
Gott loben und dankbar sein
und singen: Halleluja.
Halleluja.
2. Den Tod niemand zwingen konnt
bei allen Menschenkinden.
Das macht alles unser Sund;
kein Unschuld war zu finden.
Davon kam der Tod so bald
und nahm über uns Gewalt,
hielt uns in sein Reich gefangen.
Halleluja.
3. Jesus Christus, Gottes Sohn,
an unsrer Statt ist kommen
und hat die Sund abgetan,
damit dem Tod genommen
all sein Recht und sein Gewalt;
da bleibt nichts, den Tods Gestalts;
den Stachel har er verloren.
Halleluja.
4. Es war ein wunderlich Krieg,
da Tod und Leben rungen.
Das Leben behielt den Sieg;
es hat den Tod verschlungen
Die Schrift hat verkundet das,
wie ein Tod den andern fraß;
ein Spott aus den Tod ist worden.
Halleluja.
5. Hier is das recht Osterlamm,
davon Gott hat geboten.
Das ist an des Kreuzes Stamm
in heißer Lieb gebraten.
Das Blut zeichnet unsre Tur;
das halt der Glaub dem Tod für
Der Wurger kann uns nicht ruhren.
Halleluja.
6. So feiern wir dies hoch Fest
mit Herzensfreud und Wonne.
das uns der Herr scheinen läßt;
er is selber die Sonne,
der durch seiner Gnaden Glanz
erleucht unsre Herzen ganz;
der Sunden Nacht is vergangen.
Halleluja.
7. Wir essen und leben wohl
in rechten Osterfladen.
Der alte Saurteig nicht soll
sein bei dem **Wort** der Gnaden.
Christus will die Koste sein.
und speisen die Seel allein
der Glaub will keins andern leben.
Halleluja.

Christus lag in banden **van** de dood,
om onze zonden Hem gegeven.
Hij is weer opgestaan
en heeft ons hei leven gebracht.
Daarom zullen wij vrolijk zijn,
God loven en dankbaar **zijn**
en zingen: Halleluja.
Halleluja.

De dond kon niemand bedwingen
van alle mensenkinderen.
Dat kwam allemaal door onze zonde;
geen onschuld was te vinden.
Daardoor kwam de dood zo snel
en kreeg over ons gezag,
hield ons in zijn rijk gevangen.
Halleluja.

Jezus Christus, Zoon van God,
is in onze plaats gekomen
en heeft de zonden weggedaan,
daarmee de dood ontnomen
al zijn rechten en kracht;
niets anders dan uiterlijke dond
bleef over, de prikkel heeft hij
verloren. Halleluja.

Het was een wonderlijke strijd,
waarin dood en leven verward waren.
Het leven behaalde de overwinning,
Het heeft de dood verslonden.
De Schrift heeft verkondigd dat
toen de dood anderen opvrat,
de dood ten spot is geworden.
Halleluja.

Hier is het ware Paaslam,
door God aangeboden.
Dat is aan de stam van het kruis
in warme liefde gebraden.
Het bloed staat als teken op onze
deur; dat houdt het geloof de dond
voor. De wurger kan ons niets deren.
Halleluja.

Zo vieren wij dit hoge feest
met hartelijke vreugde en blijdschap,
dat ons de Heer zelf laat schitteren.
Hij is Zelf de Zon.
die door zijn genade-glans
ons hele hart verlicht;
de nacht der zonde is voorbij
Halleluja.

Wij eten **en** leven voortvarend
bij het ware Paasbrood.
De oude zuurdesem zal niet
zijn bij het woord van genade.
Christus alleen wil het voedsel zijn
en de ziel voeden; Het
geloof wil van niets anders leven.
Halleluja.

Christ lag in To - des - ban - den
für uns - re Sünd ge - ge - ben,
Der ist wie - der er - stan - den
und hat uns bracht das Le - ben.
Des wir sol - len fröh - lich sein,
Gott lo - ben und dank - bar sein
und sin - gen: Hal - le - lu - ja,
Hal - le - lu - ja.

bruikt. Dat kan variëren van een parafraserende weergave tot een indirecte referentie.

Vrijwel direct herkenbaar is de 'tekst uit 1 Korintiërs 15 : 54 en 55 in couplet 3 waar gesproken wordt over de 'prikkel van de dood'. Even snel herkenbaar is in de vijfde strofe de referentie aan 1 Korintiërs 5 : 7 en Exodus 12: het Paaslam is voor ons geslacht, het bloed staat als teken op de deurposten. Daarom wordt in het zesde en zevende couplet gesproken over het vieren van het feest en het verwijderen van **het oude** zuurdeeg (1 Kor. 5 : 8). Christus is het ware Paasbrood (Joh. 5 : 35), Hij is de Zon (Maleachi 4 : 2) die over ons is opgegaan.

Daarom zullen wij vrolijk zijn en God loven en danken (vers 8). Het is mogelijk dat Luther in het deze regel refereert aan psalm 118 : 24b: 'laten wij juichen en ons daarover (= de dag die de HERE gemaakt heeft - JS) verheugen'. Psalm 118 : 24 werd in de Romeinse mis namelijk

als zogeheten **graduale gezongen** na de epistellezing uit 1 Korintiërs 5 : 6-8.

Hoe het ook zij, de epistellezing uit Korintiërs speelt in ieder geval een belangrijke rol in Luthers paaslied. De tekst luidt: 'Weet gij niet dat een weinig zuurdeeg het gehele deeg zuur maakt? Doet het oude zuurdeeg weg, opdat **gij** een vers deeg moogt zijn: gij zijt immers ongezuurd. Want ook ons paaslam is geslacht: Christus. Laten we derhalve feest vieren, niet met oud zuurdeeg, noch met zuurdeeg van slechtheid en boosheid, maar met het ongezuurde brood **van** reinheid en waarheid.'

We zien dat Luther deze tekst uit 1 Korintiërs 5 volop gebruikt in zijn paaslied (**vers 6 & 7**). Wanneer we dit lied tegen de achtergrond houden van de (Lutherse) liturgie, dan valt ons nog iets op. Volgens traditie klonk het **Halleluja** als gezang bij de evangelielezing. Dit Halleluja werd echter niet gezongen in de Adventstijd en de Veertigdage-

gentijd (voorbereidingstijd voor Pasen). Dit vanwege het boete-karakter van die perioden.

Pas op paasmorgen werd het Halleluja weer gezongen. Vandaar dat her Halleluja (volgens Luther is dat de 'vox perpetua ecclesia') in dit *paaslied* voluit klinkt.

Een goed kerklied is doordrenkt van de Schriften. Daarvau hebben we hier een voortreffelijk voorbeeld. Een lied is (bij Luther) niet primair of alleen reactie op de Schrift, maar is het middel bij uitstek om het Woord onder het volk te brengen. Het Woord moet een *levende* stem ('viva vox') krijgen, want Die dood **was**, is weer opgestaan en dat evangelie moet 'in Schwange' gebracht worden. Daarbij is een kerngedachte in Luthers theologie dat dit evangelie een *blijde* boodschap is. Vandaar meteen in de eerste strofe al de regels: 'des wir sollen fröhlich sein. Gott loben und dankbar sein'.

Zingend

En dat loven en danken is niet alleen bij Luther, maar ook in de Schrift onlosmakelijk met *zingen* verhoïden. Zingen is spreken op verhoogde toon. Dat wil zeggen: zingen is het uitspreken van woorden op vastgestelde toonhoogten. Daardoor worden tekst en inhoud gïntensiveerd met als doel: de inens niet hïd en haar bij de lofprijzing te betrekken en de boodschap beter en indringender bij zanger en luisteraar over te brengen.

Eigenlijk spreken we normaal al in verschillende toonhoogten. Laren we als voorbeeld eens de volgende zin nemen: 'Het is toch werkelijk niet te gelovcïi, wat zich hier afspeelt!' Wie deze regel in één adem uitspreekt, gebruikt hij de eerste zeven woorden (het – geloven) een hoge 'roepende' toonhoogte. Rij het vervolg van de zin (wat – afspeelt) zijn we onze verbazing iets te boven en daalt onze stem naar een soort rustpunt. Iets dergelijks gebeurt nu ook in de eerste twee melodieregels van Luthers lied, die overigens herhaald worden in de regels 3 en 4.

De eerste melodieregels begint en eindigt op de zogenaamde dominanttoon a. Dat is de 'roeptoon'. De eerste regel is dus te veipelijken mei de eerste zeven woorden (het – geloven) uit onze *voorbeeldzin*. Reide worden op een roepende toonhoogte uitgesproken, gezongen.

Na deze roep daalt de melodie in de tweede melodieregels naar de finalis ('rusttoon') d. Dat is te vergelijken met de woorden 'wat zich hier afspeelt' uit ons voorbeeld. In de melodie werkt de tweede regel als een soort bevestiging, toelichting of conclusie van de eerste regel.

Kenmerkend voor de 5c cïi he regel is o.a. het kwartinterval (vergelijk: de afstand tussen de eerste twee noten van het Wilhelmus). Bij de woorden 'des wir sollen' loopt de melodie van d via f naar g. Een kwart hoger dus. Vervolgens valt de melodie terug naar de hepinton d om aan het einde van de regel de roeptoon a te bereiken. De zesde regel (Gott loben) laat aan het begin direct het kwartinterval (a-d) horen. In deze regel bereikt de melodie ook haar hoogtepunt bij het woord 'und'. De 6e en 7e regel

beginnen beide met een korte noot.

Of om deze 'technische' informatie te vertalen: de melodie krijgt in deze regels niet alleen een meer signaal-achtig en proclamerend, maar vooral een sterker vreugdevol karakter.

'Preek'

Zo moet deze melodie, die in de majesteitelijke dorisch modus staat, het paasevangelie verder dragen. De blijde boodschap van Christus' opstanding moet verder *verteld* worden. Kenmerkend voor dit gezang is dan ook het *verhalende* karakter. Het lied is een preek in notedop met bijna alles erop en eraan. Strofe 1 functioneert als snort aanhef waarin het theïna. de hoofdgedachte van het lied kort en krachtig naar voren wordt gebracht. Daarna begint in het tweede couplet het eigenlijke verhaal. Allereerst hoe het vroeger was: de dood voerde gezag over alle mensen en hield ze allemaal in zijn rijk gevangen. In vers 3 wordt op het middelaarswerk van Christus gewezen. Hij bond de strijd aan met de dood.

In de middelste strofe van het lied valt de beslissing. Daar wordt het hoogtepunt van het lied bereikt: 'Het was een wonderbaarlijke strijd waarin dood en leven verstrikt lagen. Hei Leven behaalde de zege en heeft de dood verslonden.' Het staat in de Schriften (vers 4 regel 5).

De laatste drie strofen zijn te zien als een soort toepassing en conclusie. Wanneer hetgeen in de eerste strofen staat, de waarheid is – en dat is het –, dan is er voor de christenen nog maar één ding mogelijk: feest vieren (vers 6), avondmaalvieren (vers 7)! En ook: het oude zuurdeeg wegdoen en alleen zien op het werk van Christus, het ware Paasbrood voor de ziel.

Besluit

Luther is in dit lied niet alleen als Meistersänger (schep- per van zowel tekst als melodie) bezig, maar ook als theoloog. We zien hier hoe hij al lovend en dankend – en dus zingend! – de Schriften opent, exegetiseert en het evangelie verkondigt.

Oni op dezelfde melodie een vertaling van Luthers paaslied te maken, is een onmogelijke opgave. Je hebt onder andere te maken met forse vertechnische problemen. Nog problematischer is alle aspecten van Luthers theologie, die in dit lied (verborgen) zitten, in een Nederlandse vertaling te verdisconteren. De vertaling van Ad den Besten uit het *Liedboek voor de Kerken* (gezag 203) is hier en daar dan ook wat erg vrij. Eigenlijk zou onder het gezang 'vrij naar...' moeten staan. Niettemin is de vertaling prima bruikbaar voor wie het lied in het Nederlands wil zingen.

J. Smelik

¹ De eerste twee melodieregels vormen een 'Stol', die herhaald wordt in de regels drie en vier. Tezamen vormen de eerste vier regels het 'Aufgesang'. De regels 5 tot en met 7 vormen het 'Abgesang'.

DE BELOOFDE CHRISTUS

Zeven preken van H.F. Kohlbrugge, uit het Duits vertaald door drs. G.P. Olbertijn, werden ter recensie aangeboden. De preken zijn gehouden in de jaren 1847 tot 1849. Het feit, dat de prediker reeds lang overleden is (1875) legt aan een recensie beperkingen op.

De vertaler constateert terecht, dat in de preken het telkens weer gaat om dit thema: 'Niet uit de werken, maar uit de genade'. Dat thema wordt behandeld, ongeacht de tekstkeus (historische stoffen, psalmen, evangelie).

Door dat ene thema zo centraal te stellen, worden andere (eveneens belangrijke) themata verdrongen. Om een voorbeeld te noemen: doordat 'de wet' voortdurend wordt belicht als bedreigend en veroordelend, komt Kohlbrugge niet toe aan de erkenning, dat de wet niet alleen heilig en rechtvaardig is, maar ook goed (Rom. 6 : 12). De wet als 'regel der dankbaarheid' komt niet aan de orde, evenmin als een aansporing tot het doen van goede werken. Bepaald opvallend is, dat de wet in een aantal retorische zinnen op één lijn gesteld wordt met 'uw geweten en de duivel' (blz. 58/59).

Mooie dingen worden gezegd over het lijden en sterven van de enige hogepriester Christus. Daarin vind ik dan ook de waarde van deze uitgave. Terecht wordt dit op de omslag vettneld. Maar of de geboden exegese altijd 'een grondige exegese is van deze teksten' waag ik te betwijfelen.

Een misser acht ik, dat in de preek over Gen. 22 : 18 niet in rekening is gebracht, dat de Engel des HEREN aan het woord is (vs. 11. 16v.), onderscheiden van God (vs. 1). In het kader van een adventpreek (dec. 1849) had dit element in rekening gebracht moeten worden.

De preek in het als tekst Ps. 110 : 4 had evengoed een plek kunnen zijn over Hebr. 5 : 6, waar dit psalmvers wordt geciteerd. Over beide teksten is te preken, maar dat worden dan wel twee verichillende preken.

In de preek over Mat. 2 : 17, 18 trof mij een verklaring van 'het wenen van Rachel', dat door Kohlbrugge niet in verband gebracht wordt met het wenen van de moeders in Betlehem vanwege het gemis van haar kinderen, maar ze wenen 'omdat hun zaligheid (Christus) is vermoord'.

In de preek over 2 Sam. 7 : 13 wordt het huis, dat gebouwd zal worden het 'huis van de vrije genade en de eeuwige barmhartigheid' genoemd (blz. 47). Verbond en kerk staan bij de auteur niet op de voorgrond.

Tenslotte vraag ik me af, of je van Psalm 93 zonder meer een lofzang mag maken op Koning Christus, die naar de hemel gegaan is en daar zit aan de rechterhand van zijn Vader. De psalm is uiteraard in eerste instantie een lofzang op het koningschap van Jahwe.

Eén en ander neemt niet weg, dat de troost, die in deze preken aangereikt wordt met name daarin bestaat, dat de gelovige lezer bij herhaling gewezen wordt op zijn zondige aard, op eigen onmacht zich te verlossen, op zijn verlorenheid, maar tegelijk op de noodzaak zijn leven te roeten buiten zichzelf in Jezus Christus.

Ik eindig in een zin van Kohlbrugge, die zo in een preek vóór de gemeente niet moet voorkomen: 'U hebt de prediking gehoord, maar meent in u niet dat dit bij u allen waarheid en leven is' (blz. 18).

P. Lok

N a v : H.F. Kohlbrugge, *De belofde Christus* (uit het Duits vertaald door drs. G.P. Olbertijn). Uitgeverij De Groot Goudriaan - Kampen (f 14.90).

UIT DE KERKEN

BEROEPINGSWERK

Bedankt voor Zuidhorn: H.M. Smit te Uithuizermeeden
Beroepen: te Groningen-Zuid: D.J. Zandbergen te Dokkum; te Terneuzen: F.H. Folkerts te Stadskanaal; te Rotterdam-Centrum voor de evangelieverkondiging onder culturele minderheden in het Rijnmondgebied: D.J. van Diggele te Oostewolde.
Aangenomen naar Vrouwenpolder: kand. G.F. Overweg te Lelystad.

ADRESWIJZIGINGEN

Accen-Noord * *Diensten:* Maranathakerk, Nobellaan 140, ☎ (05920) 41421; als regel 8.45, 10.30, 15.00 en 16.45 uur.©®

Hunschoten-West * *Kerkeraad:* H. Houwen, Buizerd 8, 3752 SG, ☎ (03499) 85520.

Meppel * *Predikant:* T. de Boer, Otto Ecrelmanstr. 3, 7944 CC, ☎ (05220) 70114.

Pernis * *Kerkeraad:* J. den Arend, Valkenier 5, 3161 LV Rhooen, ☎ (01890) 14463.

Rotterdam-Delfshaven * *Diaconie:* A.B.J. van Ewijk, Finsestr. 37-A, 3028 SE Rotterdam, x (010) 4378823.

Zaamslag * *Predikant:* L.E. Leeftink, Terneuzensestr. 34, 4543 BP, ☎ (01153) 1386.

Zuidwolde (Gn.) * *Kerkeraad:* p/a Oosterseweg 42, 9785 AE.

(zie verder pag. 559)

AMBTSDRAGER EN GEBED

In de serie *Pastoraal Perspectief* verscheen van de hand van ds. P. Groenenberg te Amersfoort een hockje onder de titel *Gewapende ambtsdragers*. Het handelt over de plaats, betekenis en inhoud van het gebed in de ambtelijke dienst. Er is over het functioneren van de ambtsdragers reeds veel geschreven. Het ambtelijke gebed kreeg daarbij merkwaardigerwijs nog weinig aandacht. Het boekje van ds. Groenenberg voorziet duidelijk in een behoefte. Het is zeer overzichtelijk geschreven en geeft veel waardevolle aanwijzingen voor de praktijk. Er zijn vele situaties, waarin ambtsdragers moeten bidden. Al die situaties komen in dit boekje aan de orde, waarbij de auteur juist het specifieke steeds weer belicht. Zo krijgt het gebed bij het huisbezoek, bij het ziekenhuisbezoek, bij het vermaanbezoek, in de consistorie en bij de dienst van de diakenen de aandacht.

In de eerste twee hoofdstukjes behandelt de schrijver de Schriftgegevens. Daarbij spreekt hij eerst over de plaats van het gebed in het leven van de grote Ambtsdrager Christus. Inderdaad is de Here Jezus ook hier ons ten voorbeeld. Steeds weer zonderde Hij zich af om in de eenzaamheid te bidden. Zijn trouwe ambtelijke dienst was alleen mogelijk doordat Hij telkens weer kracht zocht bij zijn hemelse Vader. Bij de Schriftgegevens mis ik een bespreking van de gebeden, die de apostel Paulus in zijn brieven voor de gemeente uitspreekt. Juist uit de voorbeden die Paulus doet, kunnen wij zoveel leren over het ambtelijke gebed. Het is belangrijk erop te letten wat de apostel naar voren haalt en waarop hij zijn voorbede concentreert. Ik vind het jammer dat de auteur dit heeft laten liggen.

Terecht stelt Groenenberg dat de ambtsdragers spreken namens Christus. Maar het gaat mij te ver, wanneer hij schrijft: 'Als zij bidden, samen met gemeenteleden, bidt Christus zelf. Dat is de centrale functie van het ambtelijke gebed: Christus zelf bidt dan tot zijn Vader. Daarin onderscheidt zich de ambtelijke voorbede van het gebed van hen, die in het ambt van alle gelovigen staan' (p. 27). Groenenberg gaat zelfs zo ver dat hij zegt: 'Als een ambtsdrager voorbede doet, doet Christus zelf voorbede. God bidt tot God. Zal God zichzelf niet verhoren?' (p. 27).

Mijn vraag is: waar staat dit in de Schrift? Wanneer dit het karakteristieke van de ambtelijke voorbede is, hoe is dit dan te rijmen met wat wij lezen over de voorbede in Jakobus 5? Zeker, Jakobus wekt op om de oudsten van de gemeente tot zich te roepen, maar hij schrijft ook: 'Belijdt daarom elkander uw zonden en bidt voor elkander...' In dagen van bijzondere aanvechting op het ziektbed ziet Ja-

kobus ook de voorbede van gemeenteleden functioneren, al wijst hij eerst op de oudsten.

Naar mijn inzicht onderscheidt de ambtelijke voorbede zich niet van de voorbede van broeders en zusters, omdat in de eerste Christus zelf hidt. ik zou dit onderscheid liever benaderen vanuit de dienst van de ambtsdragers. Zij zijn de herders die voor de schapen opkomen. Zij zijn ook de voorgangers. Dát tonen zijn met name ook in hun voorbede. Zij moeten voorbede doen, omdat hun herderschap en voorganger-zijn juist daarin tot uitdrukking komen. Hoe zou een ambtsdrager over de zielen waken, wanneer hij ze niet zou opdragen hij de troon der genade? De auteur handelt ook over de betekenis van het gebed voor de ambtsdrager zelf. Graag had ik hier meer gehoord over wat de ambtsdrager Reeft te bidden om zijn dienst goed te vervullen. Hier had de schrijver kunnen spreken over de persoonlijke liefde tot Christus, de godsvrucht, de noodzaak om de gezindheid van Christus Jezus te hebben. Een eerste vereiste om goed in het ambt te staan, is zelf teer met de Here te leven en Hem te kennen in een levend geloof. Dat zal dan ook een voortdurend thema dienen te zijn in het gebed van de ambtsdrager.

Groenenberg wijst er terecht op dat de beeldende ambtsdrager geen problemen-sjouwer behoeft te zijn: 'Een ambtsdrager die met gemeenteleden bidt, hoeft juist vanwege dat gebed de problemen van die broeder of zuster niet mee naar huis te nemen. Hij heeft immers in de voorbede die problemen gelegd in de hand van de hemelse Vader' (p. 28).

Ik heb enkele kritische opmerkingen gemaakt. Deze komen niet in mindering op mijn waardering voor het boekje dat collega Groenenberg schreef. Het staat vol met uitstekende aanwijzingen, waarmee ambtsdragers hun winst kunnen doen. Dit boekje is echt een handreiking met betrekking tot een zeer belangrijk deel van het ambtelijke werk: het gebed. Ik hoop dat vooral ook beginnende ambtsdragers zich erdoor laten helpen.

A.N. Hendriks

N.a.v.: P. Groenenberg, *Gewapende ambtsdragers Over het gebed in de ambtsdienst*, Goes 1991 120 pag., f 14,50.

LEER NU JOSEPHUS KENNEN!

Wie was dot ook weer?

Er is een tijd geweest dat op de schoorsteenmantel in veel gereformeerde huizen 'Alle de werken van Flavius Josephus' te vinden waren. Maar ik zal er niet zo ver naast zitten, als ik vermoed dat momenteel heel wat meeleven-de christenen nauwelijks weten wat ze zich bij die naam: Josephus moeten voorstellen.

Of vergis ik me? Alen toe zie je namelijk in een niet onvermaard boekenbulletin een reprint van 'alle de werken' weer opduiken. Wellicht toch een hoopvol teken. Hoopvol als liet gaat om het lezen van het Nieuwe Testament door komende generaties. Josephus is namelijk een belangrijk auteur. Onze voorouders hadden hem niet voor niets op de plank. Kijk maar eens hoe in de Statenbijbel de kanttekenaren hem hebben gelezen en hebben gebruikt. En hoe blijkens recent onderzoek de grote schilders uit de gouden eeuw hem hebben gekend. Deze Joodse historicus, naar de wet een Farizeeër, heeft belangrijke boeken geschreven, die de wereld van het Nieuwe Testament veel dichterbij brengen. Wie meer wil weten over de Herodesfamilie of over de Sadduceeën, over de grote opstand, die met de val van Jeruzalem eindigde, af over allerlei Joodse zeden en gewoonten, kan bij deze geschiedschrijver terecht.

Omstreden figuur

In die wetenschappelijke wereld krijgt Josephus sedert een halve eeuw enorm veel aandacht. Alleen al tussen 1937 en 1980 verschenen meer dan 3600 publikaties over de man en zijn werk. Variërend van 'Wie was die helarigstellig?' Wel, de historicus is een zeer omstreden figuur. In eigen Joodse kring is hij vele eeuwen dood gezwezen. En dat is niet zo'n wonder. Tijdens de Joodse opstand speelde onze man als gouverneur van Galilea een onduidelijke rol en na zijn gevangenneming werd hij vertrouweling van de Romeinse keizers Vespasianus en Titus, wat hem een Romeins burgerschap en een staatsinkomen opleverde. Daardoor kwam hij zeker voor het gevoel van zijn volksgenoten tegenover hen te staan: Josephus was een landverrader. En zijn publikatie over de Joodse oorlog was bij voorbaat verdacht, terwijl ook zijn Joodse geschiedenis, waarin hij terugging tot Adam, eerder op respect van christenen dan van Joden kon rekenen. En lag het ook niet voor de hand dat Josephus zijn publikaties gebruikt zou hebben om zijn eigen positie te verdedigen en bezwaren de getuigenissen onder de tafel te werken? Ja, en dat is nu juist het punt waarover de geleerden nog steeds met elkaar in discussie zijn. Hoe betrouwbaar is de historicus Josephus?

Dat is nu Josephus

Wie geïnteresseerd is in die vraag, moet vooral Josephus' autobiografie lezen, die sedert kort in Nederlandse vertaling beschikbaar is. Dr. G. Mussies, een wetenschapper die als weinig anderen vertrouwd is met de hellenistische wereld waarin onze historicus leefde, laat ons zien hoe de omstreden geschiedschrijver zijn best doet om eigen rol in de Joodse oorlog doorzichtig te maken. En om laster van rivaliserende historici te ontzenuwen. Daar gaat het namelijk om in dit geschrift dat dan wel 'Leveii' heet, maar geen echte autobiografie is. Josephus schetst zijn leven alleen in grote lijnen, maar *roomt vervolgens* in op een klein stukje van eigen politieke loopbaan, de jaren 66-67 waarin hij in opdracht van het Sanhedrin het gouverneurschap over Galilea uitoefende. Duidelijk zien we de scherpe tegenstellingen die er in die tijd tussen de Joden onderling bestonden. Tegelijk komen we allerlei mensen tegen die we uit het Nieuwe Testament kennen: stadhouder Felix en keizer Nero, koning Agrippa en de Farizeeën. En constateren we b.v. hoe gewoon de naam Jezus onder de Joden was. Mussies zet het geheel in een historisch kader en vertelt ons in zijn interessante inleiding (vooral niet overslaan!) over de weinig bekende tijd tussen Maleachi en Matteüs, de tijd van de Maccabeeën, die je eigenlijk moet kennen wil je de politieke situatie in de Nieuwtestamentische periode begrijpen. Tevens verklaart hij 'onderweg' moeilijke passages in het levensverhaal, zodat de lezer nergens vast komt te zitten. Al met al een fijn boekje dat zijn plaats in de steeds belangrijker serie 'Na de Schriften' met ere inneemt. Daarom eindigen we met een wens aan het adres van onze collega Mussies. Vertaal nog meer 'Josephus' voor een groot publiek. Ik denk aan de vele fragmenten uit de Joodse oorlog en uit de Joodse Geschiedenis die voor de bijbellezer boeiend en instructief zijn. En zou ook Josephus' strijdscript 'Tegen Apion', die intrigerende weerlegging van anti-joodse laster, niet heel wat interessante stof opleveren?

Wat mij betreft zou de vertaling dan nog wat losser mogen zijn. Dat kan de doelgroep van deze serie alleen maar ten goede komen. Terwijl verdere publikaties stellig een nog dankbaarder onthaal zouden vinden bij wie het nu met 'alle de werken' moeten doen.

J.A. Meijer

N.a.v.: C. Mussies. *De autobiografie van de Joodse historicus Flavius Josephus* [Na de Schriften. X]. 80 pagina's. Kampen 1991. Prijs f 72.50.

'Medelijden met haar gruis'

In *De Maanheidsvriend* van donderdag 19 maart j.l. legt ir. Van der Graaf aan 9 voorgangers uit afzonderlijke kerken de vraag voor: 'In Psalm 102 ver 15 lezen wij "Want Uwe knechten hebben een welgevallen aan haar stenen en hebben medelijden met haar gruis". Zou u hereid zijn om kon onder woorden te brengen wat dit Schriftwoord voor u vandaag betekent?'

Van der Graaf zelf heeft deze tekst meer dan eens toegepast op de situatie in zijn eigen kerk. Hij signaleert in de Hervormde Kerk 'de bitterheid van ketterij, in oude en nieuwe vormen en de daaruit voortkomende verdeeldheid' (in zijn boek *De kerk in het midden*, Kampen 1983, bl. 76). Onlangs sprak hij zelfs over anti-christelijke elementen in zijn kerk. Maar juist met het beroep op Psalm 102 verdedigt hij zijn blijven in deze kerk. Anders heeft men geen medelijden met haar gruis. (De Nicuwe Vertaling heeft hier: 'Uw knechten hebben deernis in het haar puin'.)

In zijn lijn gaat dan ook de voorzitter van de Gereformeerde Bond in de Hervormde Kerk, ds. C. van den Bergh, die op bovengenoemde vraag aldus antwoordde:

De God van het Verbond

Deze woorden lees ik als een belofte van de God van het Verbond. In Zijn trouw geeft Hij knechten die Hem diener-verlicht door Zijn Geest. Immers, niemand neemt zichzelf die eer aan een knecht van de Heere te zijn. Zo lees ik in het welgevallen en de deernis, oftewel het medelijden van deze knechten het welgevallen en het medelijden van de Getrouwe God van het Verbond. Ik lees er zelfs in de belofte van de Knecht des Heerlii, de Heere Jezus Christus. Deze Middelaar van het Verbond heeft een welgevallen in de stenen en deernis met haar gruis.

De vraag is nu wel wat deze psalmdichter op het oog heeft met die stenen en met het gruis. Uit de context blijkt dit het overblijfsel van Sion te zijn, de tempel die in de tijd van de ballingschap verwoest was. De dichter zal ook achter deze verwoeste tempel gezien hebben het geestelijke huis Gods. Ik denk dan aan Ien, die met hart en ziel verbonden waren aan de dienst des Heeren, maar nu verstrooid waren in Babel. Tot hen komt deze belofte. Zo lees ik deze belofte ook voor het geestelijke huis, de Kerk des Heeren door alle eeuwen heen. Het huis Gods, waarvan de gelovigen levende stenen zijn en waarvan Christus is de uiterste Hoeksteen. Die verspreide stenen en het gruis doen mij denken aan de verbroekeling en gebrokenheid van de Kerk, zoals deze zich aan ons voordoei, ook in deze tijd.

Zoals in de tijd van de dichter Gods knechten die tempel, hoe verwoest ook, bleven liefhebben, zo zullen ook nu Gods knechten de Kerk, her en der verspreid, heinnenei en inelidjen met haar hebben. Ik voel mij bijzonder aangesproken door wat Calvin hierbij aantekent in zijn commentaar: 'Hoe droevig de toestand van de kerk ook is, hoe meer wij haar in liefde moeten blijven aanhangen. Ja, veeleer moei onze ontferming over haar er ons toe brengen om te zuchten tot God over haar.' Hoe kun je de Heere beminnen en liefhebben, zonder verdriet te hebben over de verbreking en gebrokenheid van dat Huis, dat God eens in deze wereld heeft gesticht tot sieraad van Hem en Zijn

dienst?

De vraag nu waar deze knechten Gods en waar die stenen en dat gruis te vinden zijn, mag ons zeker wel bezighouden. Velen zullen denken aan eigen kerkgenootschap en instituut vanuit de liefde en afhankelijkheid, die zij voor dat 'eigen' huis hebben. Toch kan niemand deze tekswoorden voor zichzelf annexeren en toeëigenen.

We mogen wel bidden of de Heere deze woorden op ons hart wil binden en door Zijn Geest ze ons eigen wil tnketi. Dan zullen dat welgevallen en die deernis ook over 'eigen huis' rns ook eigen worden zonder anderen het recht te ontnemen, dit ook te doen. Zo is het mijn hartelijke bede tot de Getrouwe God van het Verbond, dit ook te doen binnen onze Vaderlandse kerk. Dan is er hoop en verwachting. Achter deze belofte immers mag ik gelovig zien de Knecht des Heeren en Zijn welgevallen in de stenen en deernis met haar gruis. Dat is dan ondanks onszelf, maar dank zij Hem. Die neerziet op ellendigen en nooddriftigen. Dat is dan tot dank van Heerlii Die zijn kerk bemint en in siand houdt.

Op de gestelde vraag antwoordde prof. J. Kamphuis aldus:

Les in verootmoediging

Alleen al het ontdekkende meervoud in het begin van dit psalmwoord 'uw knechten' is een krachtige aansporing op iuw uitnodiging in te gaan! Gods knechtlii worden daardoor gekciimrkt: het hart hangt niet aan wat (mondiaal of nationaal of lokaal) groot en indrukwekkend is naar de maatstaf van deze wereld, maar aan Sion – óók als het door Gods rechtvaardig oordeel daar een puinhoop is.

De psalmist aan het einde van de ballingschap ('de bepaalde tijd') mocht pleiten up Gods beloften: 'Gij zult opstaan, U over Sion erbarmen'.

Ik geloof, dat de grote zaak voor Gods knechten vntidag moet zijn, dat wij zien dat deze beloften hiin vervulling hebben in Christus, de kostbare Hoeksteen dooi de Heere zelf in Sion gelegd, Jes. 28 : 1h: 1 Petrus 2 : h. Hoevele beloften Gods er ook zijn, alléén in Christus hebben zij hun heerlijke vervulling. Zó staat God op in zijn erbarming!

Maar wat zien wij voor ogen? Steien cii gruis! Ook als we aan Gods genade over zijn gemeente niet tekort willen doen, toch moeten we de grote verstrooiing van Gods kindercii crknciien, in eigen land en 'all over the world'.

Wat is daarvan de oorzaak toch, terwijl in Christus 'de bepaalde tijd' heerlijk is gekomen? Maar – het is dan ook; in Christus en: in Hem alléén!

Zou de diepste oorzaak van zo ontzaglijk veel verstrooiing onder de kinderen van God niet hier gelegen zijn, dat de apostolische oproep 'Komt in Hem, de levende steen'. 1 Petrus 2 : 4 wél doorklinkt als het gaat over het persoonlijk behoud, maar dat dit oproep a.h.w. wordt afgeschermd, zodra het gaat om de toevergadering van de gelovigen in de éénheid van de gemeente? En Petrus leeft het toch over de bouw van 'een geestelijk huis'! De Here hindt de bouw van zijn gemeente aan de Zoon van zijn liefde. Wie medelijden heeft met de stenen en deernis met het gruis van Sion, moet de enige Hoeksteen eren op zijn van God gegeven plaats.

Hier spreekt het Nicuwe Testament iiit één stem.

Daarom is het benauwend als men in een nieuw judaïsme voor de staat 'Israël' beloften van God in heilshistorisch perspectief ziet, terwijl voorbij gegaan wordt aan de goddelijke roeping lic evangelic van de Christus te brengen aan Abrahams vleeselijk zaad (zelfs de kerkorde moet dáárvan 'gezuiverd' worden!) én

terwijl terwille van de 'dialoog' tussen 'Israël' en de kerk wordt voorbij gegaan aan de nood van de Christus-belijdende joden, juist in 'Israël'. Daar zijn nu de 'stenen' en is het 'gruis'. En stenen en gruis zijn overal waar het: 'Christus, de Hoeksteen alléén' geen radicale erkenning vindt.

Dat kan zijn, als een verwereldlijkt kerkregentschap meent voor de opbouw en de samenhang van de stenen te moeten (en te kunnen) zorgen. Resultaat: een puinhoop. En wie heeft medelijden, wie deernis?

Maar: 'Christus, de Hoeksteen alléén', kan ook genegeerd worden door vrijblijvende protestantse 31-oktober-nostalgie, of door afgescheiden zelf-ingenomenheid of door vrijgemaakte zelf-roem. Als 'Gods knechten' een welgevallen hebben aan de stenen, deernis met het gruis van Sion, dan moge dat blijken in een prediking, die radicaal het éne begeert: dienstbaar te zijn aan de enige Hoeksteen van het geestelijk huis, dat naar Gods trouw toch wordt gebouwd in deze wereld. En het geloof onderkent die trouw van God. Daarom wordt het leven uit de Geest daaraan gekend, dat het zich gewillig voegt naar deze trouw van God aan stenen en gruis. Hoeveel ruïneuze krachten kent de kerkgeschiedenis niet? De praal van een machtige kerk ('pompa' van Rome, zegt Calvijn); de diplomatie van de kerkpolitiek; de hoogmoed van een scholastiek, die aan de Christus van het Evangelie voorbijgaat; de normloosheid van wie de naam van kerk zich toeëigent, maar aan de leer van Christus zich niet onderwerpt. Kerkgeschiedenis: tweeduizend jaar geschiedenis van stenen en gruis. Geschiedenis van een puinhoop. En toch – we hebben die geschiedenis lief! Zien we de goede Herder de schapen, die verstrooid zijn, niet vergaderen? Zien we God niet, die in Christus opstaat om zich te erbarmen.

Tweeduizend jaar kerkgeschiedenis – het is een doorlopende les in verootmoediging; hoe kwam het tot die puinhoop? Het is een doorlopende les in volhardende liefde: Sions gruis is toch heilig (Calvijn). Het is een doorlopende les in het loflied op de God van stenen en gruis, de God die Jeruzalem herbouwt, in Christus, de Heer.

We konden hier slechts twee reacties doorgeven. Laat ik dit er nog aan mogen toevoegen.

Er lag een belofte van God dat hij zich over de kerk in ballingschap zou ontfermen. Bijvoorbeeld in Jesaja 48 en Daniël 9 : 2 dat de Here 'over de puinhopen van Jeruzalem zeventig jaar zou doen verlopen'. Een dergelijke belofte ligt er niet voor Hervormde Kerk of welke andere kerk dan ook. Een kerk kan zelfs verdwijnen, wanneer ze lauw wordt en Christus haar uit zijn mond spuwt (Openb. 3 : 16).

Bovendien: de vernieling van stad en tempel door de Babyloniërs is heel wat anders dan de vermenging van waarheid en dwaling in de Hervormde Kerk! Men moet Psalm 102 niet op de klank af en exemplarisch citeren. Daarop wijst de bijdrage van prof. Kamphuis duidelijk.

Wat het citaat van Calvijn betreft, dat ds. Van den Bergh doorgeeft, op zijn standpunt zou men ook zuchtend binnen de roomse kerk hebben moeten blijven, uit medelijden met haar gruis. Maar ieder weet dat het heel anders is gegaan. Calvijn brak met haar als een valse kerk. Wie het verband leest, waarin Calvijn de geciteerde woorden schrijft, moet erop letten dat hij juist hier zich tegenover de praal en pracht van de roomse kerk stelt door de *zuivere* eredienst tegenover de *afvallige* te stellen. Liefde voor

'het puin' van de kerk brengt tot *reformatie* en duldt niet dat waarheid en dwaling gelijke rechten bezitten in een kerk waar alles mag en kan.

'Maar als het oudtestamentische heiligdom met hamers en bijlen en breekijzers wordt bewerkt door vreemden, door vijanden, door barbaren, dan moet men dat niet vergelijken met een averechtse kerkinrichting in de dagen van het Nieuwe Testament, die van elk der kerkleden een 'ja' en 'neen' vordert. Want het zijn telkens anderzortige grootheden.'

'De organisatie van de Hervormde Kerk is *geen oplegsel van barbaren*, die met wapengeweld alles neerslaan wat tegen hun wil zich verzet, maar ze is een *ding van de Hervormde Kerk zelf* geworden... Ieder bukt zich ervoor' (K. Schilder, *Ons aller moeder*, Kampen 1935, bl. 26-28).

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

(vervolg van pag. 555)

VERENIGINGEN

Comité van de Prov. Diacon. Conferentie in Friesland

Dagelijks bestuur:

Voorzitter: J. Frieswijk, Zuiderdwarsvaart 77, 9203 HX Drachten, ☎ (05120) 21065.

Secretaris: N. Dribergen, Schoolstr. 30, 9285 NE Buitenpost, ☎ (05115) 2905.

Penningmeester: W. Postma, Brolsmawei 31, 8915 DE Leeuwarden, ☎ (058) 137008.

Lid: G.W. Holtrop, Winterakoniet 20, 8935 JR Leeuwarden.

Lid: F. Drost, Zijlroede 90, 8446 MS Heerenveen.

GSVG

Bestuur:

Roland Zuidema, Praeses

Jolanda Helder, Abactis

Sake Antonides, Fiscus

Chris Schaapman, Assessor I

Wendelmoed Nap, Assessor II

Abactiaat: Noorderbuitensingel 12, 9717 KK Groningen, ☎ (050) 733458 of 183704.

* Als regel horen die adres-gegevens in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.

* Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen kan worden ingestuurd (geen verslagen!).

* De redactie van de rubriek behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te nemen.

* Gegevens dienen uitsluitend *schriftelijk* opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 AA GOES. *Per fax* is ook mogelijk: (01100) 16492.

* In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.